

הערות למסע שישק אל הירדן

12. נוף ביתין ראה פע"מ, כרך ד', ע' 271. ראה גם נוף העי — פע"מ, כרך ב', ע' 30.
13. אהרונ' ע' 49.
14. שם, ע' 49—50. כל ההדגשות במובאות — מכאן ואילך — הן שלי — א.א.
15. שם, שם.
16. יש לציין שב"אטלס-ישראל" המפות העוסקות בתקופת בית ראשון אינן מראות דרכים אלו: אטלס ישראל, מפות 4/5—5 (העורך י. אהרונ'). נראה שיוחסה לדרכים אלה רק חשיבות מקומית. בספרו של ד. בילי, "הגיאוגרפיה של המקרא", מסדה, ת"א 1961, הוא מציין דרך העולה מיפו בציר לוד—עמק אילון—מעלה בית-חורון (יהושע י' ו—יד) — בית-אל—יריחו. ר' מפה ע' 117 וע' 119.
17. מ. אבייונה, "גיאוגרפיה היסטורית של א"י", ירושלים תש"ט, ע' 82 (מסתמך על תומסן); וראה תיאור הדרך ב"אטלס ישראל", מפה 9/א, חלקים (א), (ג) (העורך — מ. אבייונה).
18. שם, מפה 12/1.
19. ראה ויול, שם, מפה 16 (בעטיפה האחורית). ש. ייבין מצביע על כך שהצבא התורכי הכשיר שבילים נוספים: מדומא ומגדל בני-פדאל לחרבת פדאל בעמק הירדן, מכפר-מלך דרום-מזרחה לעוגה-אל-פוקא; וכן באזור הסרטבה.
20. "אנציקלופדיה א"י", כרך ד', ע' 799—789. הוא מציין שדלמן מחפש אותה באל-בירה ליד רמאללה. התל הנזכר אינו שופיע במפה 1:100.000.
21. אהרונ', ע' 271, וראה המפה בע' 269. השוה מפת נחלת-בנימין, פע"מ, כרך ב', ע' 52, ואטלס כרטא, מפה 73.
22. שם, ע' 327.
23. נ. אביגד, בערך יריחו באנ"מ, וראה ע' 856—853. נופי יריחו ראה פע"מ, כרך ב', ע' 18, 25.
24. אהרונ', שם, ע' 266, גורס שגבול יהודה—ישראל עבר בימי ירבעם ובעשא מדרום לבית-אל, עיר מקדש-המלך, ומדרום ליריחו; כלומר: אזור יריחו נמצא, לדעתו, בתחום ממלכת ישראל. אך דומה שיש כאן מקום לספק. כי דבריו מביססים על ציטוט (מל"א ט"ז, ל"ד) המדבר על תקופת אחאב, תקופה בה ממלכת ישראל הגיעה לאחד השיאים של כוחה. ולעומת זאת, מיד לאחר הפילוג היתה נתונה בקשיים באזורים קרובים יותר למרכזה, ואילו שבט בנימין (שיריחו בתחום נחלתו) צידד, לפחות בחלקו, בממלכת יהודה.
24. שם, ע' 225, וראה גם הערה 171.
25. ראה ויול, ע' 156—155, וכן ע' 173 — תיאור הקורפוס ה-א, ולהלן במיוחד ע' 177—176 והמפה בע' 175.
- שוחרי "עתיקות" שבקוראי "מערכות" ימצאו גם ענין ברשימה "בעקבות שאול ויונתן", "מערכות" ב—ג, ע' 72, המתארת כיצד יישמה בריגדה בריטית במלחמת-העולם הראשונה את לקח המעשה של יונתן ונערו.

1. תיאורים מפורטים של הכוחות הצבאיים המצריים והישראליים מצויים בספרו של י. ידין, "תורת המלחמה בארצות המקרא". כוחות מצריים — ע' 160—158, 228; כוחות ישראלים — ע' 244—240.
2. תמונת התבליט מצויה בספרים הנפוצים הבאים: "פני עולם המקרא" (להלן פע"מ), כרך ב', ע' 228; וכן "התנ"ך כהיסטוריה", מחברות לספרות, 1958, ע' 224; וכן בלוח י' בספר "ההיסטוריה הצבאית של א"י בתקופת המקרא", "מערכות" 1964.
3. ראה ב. מזרי, "מסע שישק לארץ-ישראל", בספר "היסטוריה צבאית של ארץ-ישראל בתקופת המקרא", "מערכות" 1964, עמ' 189—182. יש להדגיש שהרשימה כוללת בערך 150 שמות. הצעתו של ב. מזרי לסידור הרשימה בצורת בוסטרופדון מתייחסת לקבוצה של 65 השמות הראשונים ברשימה. גם לגבי קטע זה מסיטה ההצעה כמה קטעים ממקומם — בהנחה שקטעים עורבבו בעת עבודת הסיתות בתבליט. ייבין מעיר, שטרם יושבו כל הקשיים הכרוכים בשחזור ודאי של קו המסע, עקב חשבושים בתבליט שאינם מאפשרים קריאת כמה שורות ועקב ערוב קטעי הרשימה. לכן נראה, לדעתו, שאין יסוד מספיק לקבוע בפסקנות שישק לא עלה צפונה דרך הרי-אפרים עד תרצה (אם כן, המשיך לעמק הירדן משם).
4. על חשיבותו האסטרטגית של עמק טוכות בתקופות שונות, ראה י. ידין, "תורת המלחמה בארצות המקרא", ע' 240—237, 303, 316. מפה ונופים של העמק — ראה פע"מ, כרך א', ע' 87, 89; כרך ב', עמ' 20.
5. י. אהרונ', "א"י בתקופת המקרא — גיאוגרפיה היסטורית", מוסד ביאליק, תשכ"ג ע' 268 ואילך, ומפה בע' 269, וראה עתה גם אטלס כרטא לתקופת המקרא מפה 120.
6. נ. גליק, "עבר-הירדן המזרחי", ירושלים תש"י, ע' 103.
7. ש. ייבין, "הערות טופוגרפיות ואנתוגרפיות ג'", ידיעות החברה לחקר א"י ועתיקותיה, כרך כ"ב (תשכ"א), ע' 193 ואילך.
8. ראה יה' ט"ו, ט"ז, כ. ועיין "אנציקלופדיה מקראית" (להלן — אנ"מ), ערך בעלה, בעלת, והצעות לזיהוי בעלת עם קריתיים (המור פיעה ברשימת שישק). המקום טרם זוהה, והדעות חלוקות אף על אזור — עמק אילון או אזור קרית יערים (אבירגוש).
- הצעה אחרת [ראה ב. מזרי ב"ידיעות" כ"ד (תשכ"ז) ע' 13] קובעת את בעלת בקרבת מע'אר (סמוך לגבעת ברנר), הרחק מערבה משם. או ממילא נופלת גם אפשרות הזיהוי בבעלת-קריתיים. ועדין נותר הקושי להסביר, כיצד נשמטה עיר-דרכ מרשימת שישק, מה עוד שלפי זה עמדה העיר על נתיב תנועה של שישק מעזה לגזר. לניחות נוסף של מערכת ערייהרכב עיין גם סא"ל גיתון ב-PEQ, Jul.—Dec. 1963, p. 116 ff. Defences of the Solomonic Kingdom.
9. J.O.R. 50 (1960) S. Yeivin, Did the Kingdoms of Israel & Judah have a Maritime policy, p. 193 ff.
10. ויול, "מסעי המלחמה בא"י", "מערכות" 1951, עמ' 145—139. נוף גבעון, ראה פע"מ, כרך ב', ע' 33.
11. בתבליט המקורי, מופיעה אחרי גבעון העיר מחניים (אף היא בעמק טוכות).